

Justus Christoph Schomer Petrus Neumann

Disputatio Theologica De Natura Theologiae Moralis

Rostochii: Weplingius, 1688

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn736015795>

Druck Freier Zugang

RU theol. 11.Juli 1688

Schomerus, Just. Christ.

כחנ"ה
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE

153
NATURA
THEOLOGICÆ
MORALIS,

QVAM
In inclytâ ad Varnum Academia
Consensu Ven. Facult. Theologicæ
PRÆSIDE

JUSTO CHRISTOPHO-
RO SCHOMERO,
SS. Th. D. & P. P. Consistorii Assessore,
& Superintendente Mecklenburgensi,
placido eruditorum examini

Subjicit
PETRUS NEUMANN,
MECKLENBURGENSIS.

ad d. XI. Julii Anno 1688.

•••••
Rostochii, Typis JOH. WEPPLINGII, Univerf. Typogr.

COROLLARIA RESPONDENTIS

I.

Liberos à parentibus non tantum corpora, sed & animas trahere, S. Scripturæ testimoniis constat.

II.

Neque minus Evam ex Adamo totam tam animam quam corpore formatam esse, præviâ S. Scripturæ auctoritate statuim.

III.

Qui causa est, ut homo sine justitiâ originali nascatur, idem causa est congenitæ ipsi malitiæ, & concupiscentiæ præviæ.

IV.

A naturalis nativitas labe renascitur homo Deo per verbum & Sacramenta.

V.

Verbum Dei virtutem regenerandi efficacem sibi naturaliter insitam habet, neq; ultra vim sibi nativam ad hunc effectum elevatur.

VI.

Sacramentum baptismi etiam vim re-

D

gene-

generandi efficacem habet vi verbi institutionis & materiæ cœlestis, quæ ipsi neutiqvam abroganda est.

VII.

Conversio fit per efficacem illuminationē mentis & motionem voluntatis.

VIII.

Ad conversionis suæ nec initium nec progressum homo cooperari potest, potest tamen ad renovationis progressum per vires à Spiritu S. acceptas.

IX.

Conversio hominis contritione & fide absolvitur, renovatio vitæ emendatione.

X.

Objectum Theologiæ igitur distingui quidem rectè potest in credenda & agenda, sed non in ordine ad salutem æternam adipiscendam.

••(O)••

CAPUT I.

DE

NATURA THEOLOGIAE MORALIS.

§. I.

DISP. I.

Resp. PETRO
NEUMANN
Mecklenb.

Theologiam omnem commodè distingui-
mus in duas partes, alteram quæ fidei do-
ctrinam tradit, alteram quæ morum di-
sciplinam. Hæc est, quam *Moralem Theo-*
logiam appellamus, non quòd peculiaris
Theologiæ species sit, sed quòd altera
totius systematis pars. Quicquid enim
ad considerationem Theologi pertinet, unâ voce *Religionis*
possumus complecti, quæ est *obligatio hominis erga Deum*.
Hujus obligationis veritatem & causas, an & quare Deo
obligati simus? per omnes locos Theologicos docemur,
dum quid Deus sit, unde innotescat, quantum creatione
nobis beneficium contulerit, quantum providentiâ & ange-
lorum ministerio quotidie conferat, quali lapsûs & peccati
reatu ipsi teneamur, & viriû nos juvandi impotentia con-
tractâ, quale ejus mali remedium à Christo Salvatore pro-
positum sit, quâ præterea Sp. sancti gratiâ nobis applica-
tum, quid lex, quid Evangelium, quid sacramenta in eâ re
præsent, quæ Ecclesiæ cura Deo sit, quid deniq; post hanc
vitam vel sperandum promittatur vel timendum restet, ut
in officio contineamur, longo ordine enarrant systemata.
Quæ omnia ut totidem obligationis nostræ argumenta atq;
vincula eleganter consideravit in breviario Hulsemannus.
Post hæc omnia probè cognita, restat alterâ parte traden-
dum, ad quid igitur Deo obligati simus? seu, quæ obligatio-
nis nostræ partes atq; munia sint, quæ ille & qualia à nobis
officia

A

officia desideret? Neq; enim in causis officii nostri explicandis acquiescit Theologia, sed & rectè illo fungi docet, ut plena sibi constet Religionis institutio.

§. 2. Nostrates qui systemata Theologiæ scripserunt, pleriq; moralem ejus partem vel non attigerunt, vel locis de Lege, de bonis operibus, de conjugio & magistratu politico incluserunt, alii etiã sparsim singulis locis quasi quosdam usûs practicos aut conscientiæ casûs subjecerunt. Nemo tamen est (quod sciam) qui distinctam hanc Theologiæ partem esse inficias eat; sed quamvis pro numero illorum, qui de fidei articulis scripserunt, pauci sint qui hanc diligentius exornarunt, aliquos tamen habemus summi nominis viros, qui peculiaribus operibus Theologiam moralem exponere integram, vel delineare tantum aut commendare voluerunt. Quorum diligentiam ut imitentur alii, plurium votis passim excitantur.

§. 3. Est autem hæc posterior pars finis quidam prioris, vel ut distinctius rem explicemus, ea quæ priore parte traduntur de naturâ Dei ac beneficiis divinis, variisq; obligationis nostræ vinculis, propterea traduntur, accipiuntur, creduntur, ut id, quod hac posteriore parte continetur, nempe suum Deo cultum atq; obedientiã præstemus. Causæ obligantes tendunt ad effectum in obligatis, & idem hic effectus causarum obligantium finis est. Creavit me Deus, redemit Christus, vocavit Spiritus &c. propterea *ut essem totus ipseus. Et in regno ejus sub ipso viverem, ac servirem ei in perpetuâ justitiâ, innocentia & beatitudine*, inquit in Catechismo Minore Lutherus, ex 2. Cor. 5, 15. Ipse qui communis omnium rerum maximè verò Theologiæ finis simpliciter ultimus esse, agnoscitur, gloria inquam Dei, hominis officium innuit illum glorificaturi, in Theologia morali docendum. Salutis æternæ, quam pro fine proprio respicit Theologus, potissima

potissima gloria erit, "non theoretica quædam sed practica Dei visio, quâ Deo similes reddemur, 1. Job. 3, 2. & perfectam Dei non tantum majestatem, sed & sanctitatem ac justitiam immutabilem intuiti, in eandem imaginem, uberiore quam in Adamo amissimus felicitate radiantem, transformabimur. 2. Cor. 3, 18. Ps. 17, 15. Deoq; & sospitatori nostro cum cœlesti Angelorum choro omnibus viribus jure honoris ac reverentiæ obsequiû præstabimus Apoc. 7, 9. 15. Quam æternâ beatitatis praxin & optatum fidei finem, non absurdè possemus Moralis Theologiæ nomine insignire. At quia non comprehensoribus (quos vocant scholastici) altius, quam nostrum est, lumen nactis, sed viatoribus scribimus, & ejusmodi Theologiæ tradimus institutiones, cujus in hac vitâ usus est, missa eminentiore illâ contemplatione, non nisi ut *secundarium* prioris partis *finem*, hanc posteriori ejusq; argumentum comendamus, ut talem sc. finem, qui præter æternam hominum salutem, in hac vitâ consequendus, Evangelii prædicatione quærat. Certè dilectionem puræ mentis & bonæ conscientiæ (quæ summa legis est) disertis verbis Apostolus *finem prædicationis Evangelicæ* appellat, 1. Tim. 1, 5. idemq; repetit, quoties sanctitatis studia fructum spiritûs & justitiæ nominat, utpote ex doctrinâ fidei oriundum, ut Rom. 7, 4. Eph. 5, 9. Gal. 5, 22 Petrus autem 2. Ep. 1, 3. *ζωὴν καὶ εὐσέβειαν* ut duos distinctos fines conjungit, cum omnia quæ ad vitam (æternam) & ad pietatem pertinent, sibi data esse in cognitione Christi profitetur; quæ duo Paulo alibi Rom. 6, 22. ita distinguuntur, ut sanctificationem, *fructum*, vitam æternam vero *finem* redemptionis nostræ appellet.

§. 4. Etymon Theologia moralis, utpote complexus terminus, illinc à Deo, hinc à moribus trahit, quia agit de moribus à Deo requisitis Deoq; debitis, *Mores* sunt consuetudines

rudines s. actiones quas nobis fecimus familiares, unde *mō-
rale* dicitur quod ad mores pertinet. Quā voce linguam la-
tinam convenienter augeri censuit aliquando ipse Cicero
de fato 1. ut illā Græcum ἠθικὸν exprimeretur. Itaq; vi vocis
idem est sive moralem sive ethicam Theologiam appelles.
Terminus *rē moralis* apud Philosophos frequens est, non
omnino eādē significatione, & modo *physico* opponitur,
modo *intellectuali*, modò *theologico*, modò *positivo*: semper
tamen cum aliquo ad mores respectu. Sic impossibile &
universale est moraliter, quod pro hominū moribus ita æsti-
matur; sic qualitas vel potentia moralis est, quæ moribus
hominum concessa est aut concedenda; Causa moralis ex
parte causæ, quæ à moribus agentium æstimatur, vel di-
rectè vel obliquè effectum intendentium; Ex parte effectūs
verò, quæ ut moribus hominum fieri solet, mediante per-
ceptione vel æstimatione patientis effectum sortitur; Vir-
tus & actio moralis, ut illa intellectuali, hæc physicæ oppo-
nitur, quæ æstimatur ad legem divinam mores homi-
num informantem; ut utraq; Theologicæ opponitur, quæ
morbis hominum possibilis est; Lex moralis, ut positivæ
opponitur, norma rectitudinis divinæ æterna, ad quam
omnes ubiq; hominum mores æstimantur. Ita igitur ab
æstimatione vel rei ad mores, vel morum ad normam, om-
ne morale denominatur, neque (quod quibusdam placuit
philosophis) præter hanc æstimationem nova entia finge-
re, quibus rerum classes augeantur, aut nova moralibus
prædicamenta constituere, necesse est.

§. 5. Definitionem Theologiæ moralis prolixam, quæ
omnes ejus causas & affectiones complectatur, nolumus à
nobis expectari, amamus enim brevitatem, quam in defi-
nitionibus commendare solent Logici, neq; quæstioni, *quid
sit?* ita respondendum esse censemus, ut quæcunq; de re
præ-

præterea quæri possint, omnia pariter unâ oratione expediantur. Sufficit igitur nobis brevis aliqua à genere & objecto petita definitio. Nempe si Theologiam Moralem consideramus in ordine & relatione ad totum & plenum systema, rectè definitur, quòd sit *pars Theologia altera &c.* sin absolutè illam & citra e jusmodi relationem consideramus, definitionem talem damus: *Theologia moralis est disciplina (vel sapientia) officii nostri, ad quod Deo obligati sumus.*

§. 6. De Genere Theologiæ, perinde ut de omnium aliarum disciplinarum definitione esse solet, magna est scholasticorum disputatio, quàm huc repetere extra institutum nostrum est. Nomen *disciplina*, quòd omnibus Scriptoribus in hac quæstione commune est, & ipsis illis mentis habitibus, de quibus disputant, & cum disputant, passim datur, genus tamen esse communiter nolunt, quia nempe accidit illis tantum, quòd doceantur. Verùm nobis videtur *disciplina* esse aptitudinis non actionis nomen, quo exprimas potius quid doceri possit atq; soleat, quàm quid actu doceatur. Eo autem sensu omnes artes ac scientiæ vulgò disciplinæ vocantur, quòd compages quædam theorematum aut conclusionum sint, in justum quendam ordinem five mente, five stylo collectarum, ut aptè doceri possint. Eodè sensu si Theologiam Moralem accipimus, ut omnes certè disciplinas, cum de illarum definitione in scholis disputamus, accipere par est, nil obstat quò minus id esse omnes agnoscamus, quòd vulgò appellamus, & sic Theologiam etiam Moralem per *disciplinam* tanquam legitimum genus definiamus.

§. 7. Attamen si illam malimus considerare simpliciter ut perfectionem aliquam, s. habitum mentis, citra ordinatam illam theorematum collectionem, non est, quòd anxie desudemus in electione vel applicatione quinq; habituum Aristotelicorum, aut illorum legibus collum sub jiciamus,

qui illud maximum philosophiæ arcanum æstimant, quòd res aliter significare nulli liceat, quàm ipsi vocabula definiuerunt, ut jã olim degenerantes à rebus ad vocum altercationem philosophos notavit Claudius Ptolomæus *Tr. de Jud. facult. ex versione Bullialdi p. 9.* Dudum ostenderunt Theologi nostri nullum habitum Aristotelicum in Theologiam quadrare, quòd argumento est, species illas habituum intellectualium in peripato definitas, omnem generis ambitum non exhaustire. Si verò vocibus uti licet, ut extra scholas communi usui, etiam ipsius Scripturæ S. probantur, facillè omnes Theologiæ Morali conveniunt, quibus vulgò habituum istorum species distinguuntur. *Intellectum & scientiam*, ut Synonyma cum *cognitione* vocabula passim usurpare bonos auctores, & ad omnia etiam practica, quæ menti percepta atq; certa sunt, extendere, in aprico est. *Sapientiam* Cicero *1. Off. 43.* Rerum divinarum atq; humanarum scientiam vocat, *in quâ continetur Deorum & hominum communitas & societas ipsorum inter ipsos*, adeoq; practica scientiam; *Prudentiam* verò scientiam rerum expetendarum fugiendarumq; *Artem* eorum esse inquit, quæ sciuntur, *2. de Orat. 7.* & ad illam alibi requirit, ut ex multis animi perceptionibus constet. *Conf. 3. de fin. 15.* Alii artem vocant, quæ præceptis quibusdam atq; regulis continetur; quo sensu cum voce disciplinæ coincidit. Ita voces hæ non disparatæ amplius sed sibi omnes subordinatæ erunt, hoc modo, ut *intellectus* s. *scientia* vel simplex sit vel composita, hæc *ars* vocetur, & vel theoretica sit vel practica, i. e. *prudentia*, quæ & iterum alia vulgaris alia eminentior, quam *sapientiam* appellamus. Itaq; Theologia moralis quia cognoscitur, *intellectus & scientia* est, quia præceptis pluribus erecta, *ars*, quia rerum expetendarum & fugiendarum, *prudentia*, quia deniq; rerum divinarum atq; humanarum, secundum defini:

definitionem Ciceronianam illa, quibus Dei hominumque societas continetur, complexa, *sapientia* vocari debet. Sed intellectus, sapientia, prudentia, voces sunt quæ cum objectis non multiplicantur, uti plurali numero scientias & artes vocamus; unde sapientiam vulgo genus esse posse negant, quia unica est, non multiplex. Nec magis tamen multæ prudentiæ sunt quàm multæ sapientiæ, ut haud gravatè concedere debent Aristotelici, quibus politica atque ethica una disciplina est. Verùm voces hæ, quæ quæ in rigore suo omnia objecta congrua complectuntur, tamen & secundum illorum differentiam, quasi in plures partes potestativas distinguuntur, quarum respectu naturam generis quodammodo induunt. Atque ita ut prudentiam aliam ethicam aliam politicam vocant scholastici, & has per illam definiunt, ita & nobis sapientiam aliam mysteriorum divinorum, aliam officii nostri agnoscere, atque Theologiam Moralem per sapientiam definire, integrum erit. Sacræ literæ omnia ferè disciplinarum & habituum nomina in eam cumulant *Prov. 1, 2. seqq.* Etiam in N. T. occurrit *σοφία Col. 1, 9. Φρόνησις Eph. 1, 8.* In concreto *Ἐπιστήμη Jac. 3, 13.* præcipuè tamen sapientiã appellant tum in scriptis Salomonæ passim tum alibi, ut *Jac. 3, 17. Col. 3, 16. Dent. 4, 6. Job. 28, 28. Ps. 110, 11. Eccl.*

§ 8. *Objectum* Theologiæ Moralis *materiale* sunt inclinationes, habitus & actiones nostræ, non tantum illæ, quæ propriè mores vocamus & unde moralis dicitur, i. e. quæ nobis familiares sunt, sed omnino omnes, quæ legi divinæ subsunt, sive frequenter, raro & fortuito tantum recurrentes; *Objectum formale*, eadem, quatenus ad normam legis divinæ dirigendæ sunt, & sic directæ in mores vel firmum animi institutum abire debent. Latine *Officia*, vel singulari numero, *officium*, appellamus auctoritate Ciceronis in libris, quos isto nomine inscripsit. Quia autem officium ad vari-

as

as leges examinari potest, ideoq; in definitione adjecimus, quod illud intelligamus, ad quod Deo obligati sumus. Quamquam enim in Theologia morali, etiam de illis obligationibus loquimur, quibus homo homini tenetur, non agimus tamen de iis, ut ab humana voluntate pendent, sed ut à divina. Nam & ut nobis ipsis, & ut aliis, quod fas est præstamus, Deo obligamur. Sed obligatio alia erga Deum immediata est, ad ea, quæ ratione sui rectitudinem s. conformitatem legis divinæ habent, alia mediata, ad ea, quæ illam rectitudinem habent tantum ratione causæ suæ, dum nempe illa præstanda sunt, quæ in arbitrium tertii aut iudicium nostrum de variantibus rerum circumstantiis rejecta sunt, & ab huius demum determinatione vim obligandi determinatam accipiunt, qualia sunt ea, quæ legibus humanis tantum iubentur aut prohibentur, aut ad id, quod aliàs officii nostri est, hic & nunc requiri censemus. Quæ mediatae obligationis sunt, quæ talia, non sunt directum Theologiæ Moralis objectum, sed indirectum tantum, quatenus in suâ causâ, s. immediatâ obligatione involvuntur.

§. 9. Non igitur Objectum Theologiæ Moralis, neq; hic tractanda sunt, quæ extra hos limites posita in priore Theologiæ parte disputantur & disputari debent, de naturâ & usu legis divinæ, de causâ conversionis ac bonorum operum, horumq; effectu (ut credunt adversarii) meritorio, sacramentis, aliisque fidei mysticis, sed digressionibus ejusmodi ad suas sedes remissis, præstat non aliis lectorem detinere argumentis, quam quæ proprio quodâ jure sub hoc Theologiæ Moralis titulo expectari poterant. Deinde & illorum, quæ mediatae tantum obligationis esse diximus, particularis & distincta excussio ab hac disciplinâ exulat, quia magis ab aliis causis proximis, quam à lege & voluntate divinâ pendent. Quò non tantum quæstiones politicæ aut oeco-

nomi-

nomicae de variis legibus & moribus civitatis ac familiae, sed & rituales s. ecclesiasticae pertinent, quae de Sacramentorum administratione, regimine ecclesiastico & publicorum sacrorum formam proponi solent. Quamquam enim rituum sacrorum consideratio potissimum Theologo convenit, & ex natura rerum, quibus adjecti sunt plerique aestimari debent, multi etiam circa illos conscientiae casus a Theologis passim proponuntur; quia tamen sine praevia noticia canonum & historiae praxeos ecclesiae, non satis luculenter determinari possunt, adeoque modum tractandi plane alium requirunt, quam illa quae immediatae obligationis sunt, recte ab his distincti peculiari tractationi servantur, quae politica quaedam Theologica, & Theologiae Moralis, non tam pars, quam appendix aut consequens quoddam aestimetur.

§. 10. Finis communis, ut omnium actionum ac disciplinarum, ita etiam Theologiae moralis est gloria Dei, *1. Cor. 10, 11. Phil. 1, 11.* proprius autem vel ultimus est vel intermedius. Ultimus est praecipue complacentia Dei, ut qui fide Deo placemus ad salutem, etiam moribus & vitam placeamus ad gratum ipsi odorem *Rom. 12, 1. Thess. 4, 1. Col. 1, 10. 2. Tim. 2, 3. seq. Hebr. 13, 16. 1. Cor. 7, 32.* deinde nostri aliorumque de vocatione nostra fideique veritate convictio, *2. Cor. 13, 5. 2. Petr. 1, 10. 1. Ep. 2, 12. c. 16. Tit. 2, 8.* intermedius est studium sanctitatis renovandaeque; imaginis divinae intensissimum, & ad talem gradum ejus productio, qualis in hac vita per Spiritum sanctum gratiam obtineri potest, *1. Thess. 4, 1. Eph. 4, 15. Hebr. 12, 14.* Maxima enim hominis felicitas est, ut Deo fiat quam similes, neque alius major fructus ex Deo capi potest, quam ut ejus in nos imaginem transferamus, divinaeque; ita naturae atque sanctitatis participes fiamus, *2. Pet. 1, 4.* Similitudo haec in altera demum vita plene perfecta; reducenda expectatur *1. Job. 3, 2. seq.* in hac inchoatur, nulloque certo in gradu fixa

B

du fixa

du fixa sensim augetur, pro variâ gratiâ divinâ mensurâ,
quamvis semper imperfecta manens. Omnimodâ illam cœ-
lestis vitæ sanctitatem sive quis causam exemplarem, sive
finem externum qui in artis potestate non est, nomina-
re malit, non litigabimus devocabulis, dummodo id
certum sit, quòd Sanctitatis studio, quantumcunq; in hac
terrâ fuerit, perfectio cœlestis beatitatis obtineri nequeat.
Rectè enim omnem meriti, causâ, conditionisve relatio-
nem ad salutem æternam à bonis operibus excludunt li-
bri nostri symbolici, & quamvis gradûs gloriâ majores
promiserit Deus pietati impensius operantibus, non illos
tamen gradûs in ipsâ futuri seculi sanctitate, sed aliis poti-
us dotibus quærendos esse credimus, cum de summâ glo-
riosa ejus societatis puritate aliquid videamur delibare,
si cives ejus alios aliis sanctiores justioresqve æstimemus.
Sed quòd obtinere nostro studio non possumus, appetere
tamen debemus, eòq; tanquam ad finem vel terminum vo-
ti nostri contendere, ut quàm minimum pro conditione
mortalitatis nostræ licet, inde absimus. *Phil. 3, 13. seq.* Obligamur enim ad perfectionem illam verbis Christi *Matth. 5, 48.* angelicum nobis obedientiæ gradum precamur oratione Dominicâ, *c. 6, 10.* & in spem futuræ cum Deo similitudinis nos ipsos sanctificamus, *1. Job 3, 3.* & jam nunc novû hominem secundum imaginem Dei creatum induimus, *Eph. 4, 24. Col. 3, 10.* Ita licet ille non sit finis in Theologiâ Moralis potestate positus, minus etiam quàm persuasio est in potestate rhetoriæ, umbra tamen quædam & initia ejus hic suppeditat, quibus istuc assurgamus, nostramq; vocationem atq; electionem confirmemus, *2. Pet. 1, 10.* Sed nec ipsa hæc initia ita internus artis finis sunt, ut & in potestate hominis naturali quæri debeant, sed sicut ipsa ars divina est, & habitus *beati d. Thom. 2. 2. q. 1. a. 2. ad 2.*, ceu aliâs docent Theologi, ita etiam id in
ejus

sanctus

eius potestate esse dicimus, quod per Spiritus S. gratiam mediante institutione obtinetur.

§. II. Principium cognoscendi est lex divina, non tantum ut naturaliter, sed potissimum ut ex revelatione divinâ, si- ve S. Scripturâ hodie, innotescit. Non omnino eadem hîc ratio est Theologiæ moralis & aliorum Theologiæ capitû, sicut neq; omnium articulorum fidei eadem est, qvi priore Theologiæ parte traduntur. Nam ut illi non omnes puræ fidei sunt, & à solâ revelatione supernaturali pendent, sed partim mixtæ, naturali etiam rationis lumine innotescen- tes, ita præ illis omnibus mixtæ naturæ est morum discipli- na, quæ non ita à revelatione divinâ hauritur, qvin simul & naturalilumine magnâ partē cognoscatur. Non alibi aper- tiora supersunt imaginis divinæ vestigia, quàm in cognitio- ne officii nostri. Sensus ille legis naturalis ita homini firmi- ter innatus est, ut ex illo tanquam notiore agnitio legis la- toris Dei tanquam obscurior vulgò eliciatur, multoq; lu- culentius observetur à gentilibus honesti ac turpis, justi & injusti differentia, quàm ipsa Numinis existentia explica- ta. Etiam S. literæ communi huic hominum sensui tantum tribuunt, ut passim non tam docere videantur virtutes, quàm cognititas jam tum & per se notas laudare atq; com- mendare, *Rom. 6, 19. Phil. 4, 8. 1. Pet. 2, 12. Gal. 5, 19. seqq. Col. 3, 12. seqq.* Et omnino circa applicationem regularum mo- ralium multa relicta esse naturali hominum intellectui ac industria, quæ nullo testimonio Scripturæ S. specialiter ro- borata esse inveniuntur, experientia docet. Nam quemad- modum etiam cum summa fidei mysteria proponit Spiritus S. cognitionem sensualem rerum naturalium, quarum men- tionem injicit, & naturalis logicæ usum ad conclusiones rectè formandas in lectore requirit, ita imprimis in quæ stio- nibus Moralibus præsumit cognitos connatâ homini lege

aliquos virtutum atq; vitiorum terminos, ad quos deinde accuratius delineandos præcepta partim generalia partim specialia suppeditat. Unde adeò sequitur, quod naturale lumen à Theologo morali minimè negligendū sit, neq; cū de cognoscendi principio quæritur, simpliciter excludi possit.

§. 12. Attamen solum illud naturæ lumen per se non sufficit, sed variis laborat defectibus, quos à lumine revelationis, quod in S. Scripturâ est, explere oportet, quemadmodum Paulus dicit *Rom. 7,7.* se concupiscentiæ vitium non agnovisse, nisi lex Mosaica illud prohibuisset. Præterea etiã lubricus ejus usus est, hominumq; studiis in diversa raptum facilè obfuscatur, ita ut conclusionibus à vero tramite passim aberraverint Philosophi, hodieq; aberrant, qui illo soloniti volunt. Ersi enim per se verum atq; certum est, quippe ab illo auctore profectum, qui fallere non potest, anceps tamen redditur abusu, cum vitiis hominum optimi colores obducuntur, ut ipsi deinceps inter id, quod recta ratio docet & animo concupiscit, distinguere nescii, aliam, quam quæ Spiritûs Sancti est, conclusionem inde eliciant, cujusmodi *Δενοίας* in idololatriis carpit Paulus *Eph. 2, 3, conf. 2, Cor. 10, 5.* Itaq; Scripturarû S. majore lumine opus est, cui illud minus subjiciatur, & ad cujus splendorem quicquid tibi videris naturaliratione rectè conclusisse, examines atq; corrigas. Planè quemadmodum nauta, cum omnes regulas artis suæ sollicitè adhibuit, ut ex acu magneticâ, ejusq; declinatione, venti velocitate, navigationis tempore, maris fluxu, aliisq; indiciis colligeret, ubi portum expectare oporteat, statim tamen cum lucentem à portu pharum observat, omnes potius damnat calculos, quamvis ubi aberraverit nescius, quam evidentiam luminis in dubium vocet; & ut pueri in scholâ, cum numeros præscriptos subduxerunt, etsi secundum artē infallibilem se id rectè fecisse censent

sent, quando tamen numerus qui producitur, cum eo, quæ magister indicavit, non convenit, non magistrum sed se aberrasse concludunt, & tandem ubi error ille lateat indagant; Ita etiam oportet, cum Theologiæ Morali studemus, omnes quæ videntur naturalis luminis conclusiones, ad Scripturæ oracula, tanquam certissimam pharum & infallibile magisterium examinare, neque; Scripturam ex nostris conclusionibus, sed has ex illâ corrigere: id ubi fecerimus, facile possumus in erroris nostri causas inquirere, & veriora etiã rationis principia ac meliores inde demonstrationes invenire, quàm si oculos atque aures huic hodegetæ claudimus. Ita quamvis suæ partes sint lumini naturæ, Scriptura S. tamen unicum manet Theologiæ etiam moralis principium, vizque; lumen *Pf. 19, 9. Pf. 119, 105.* dum ab ejus consensu omnis etiam ex altero principio petiti conclusionis divina certitudo dependet.

§. 13. Non distinguimus igitur ethicam Philosophorum à Theologiâ Morali, nisi ut disciplinam imperfectam à perfectâ. Eadem enim virtutes sunt, quas Philosophus querit, & quas Theologus perficit; sicut nec alium, Deum, quàm qui verus est, Theologia naturalis tradere conatur, ita nec alium ejus cultum ethicam, nec aliud honestatis & justitiæ studium, quàm quod cum aternâ lege convenit, idemque; revelatio Scripturæ probat. Non idem quidem lumen est, ad idem tamen tendit objectum: differt claritas, & pro ejus differentiâ & graduum & partium perfectio, at non ipsa res. Sicuti enim idem corpus est, quod intueor & in sole & ad lucernam, quamvis ille plus quàm hæc in eodem detegat, contemplantemque; certiore reddat, ita neque; principia cognoscendi distincta faciunt, ut ipsa res, quam cognoscimus, distincta sit. Distinctio inter virtutē Theologicā & moralem, finem hominis supernaturalē & naturalē,

five bonum spirituale & civiliter morale, quæ in ethicis libellis inculcari solet, nõ diversas illorum species, sed diversos tantum gradus arguit. Nam præter eam v.g. justitiã & temperantiã, eumq; finem, quẽ sibi Theologia moralis propositum habet, nulla alia in homine justitia & temperantia requiritur, neq; finis neq; bonum, quod civiliter morale dicitur. Quod verò ethnicorum philosophia eò usq; affurgere nequeat, quò Christianorum potest, quò de fine ethicæ deq; sumo bono, quod hominum studiis præ ceteris quæri oportet, ambiguit aut perperam disputet, virtutes frigidius & longè inferiore gradu, quàm decebat, laudet ac delineet, ignorantia illorum & cœcitati mentis tribuendum est: quæ ruditas docentium non potest novas disciplinarum species constituere. Sunt qui methodum ipsam causantur, quæ lumen naturæ aliud requirat, quàm lumen gratiæ, dum illud rationibus nitatur, hoc testimonis: sed si methodi dissimilitudo multiplicat disciplinas, nullus erit illas numerandi finis, neq; unam docebimus Theologiam, cum theticè, polemicè, exegeticè, analyticè, syntheticè &c. eã tractamus. Siquid tñ. in eã re ponderis est, certè nec Theologiam moralem rationes negligere diximus, quibus aliud ex alio deducatur, eòq; felicius id præstare, quò certiore lumine ad argumentationes rectè formandas juvatur.

§. 14. Sed & illud monendum est, cum de Philosophiã morali loquimur, quod monuit quondam Clemens Alexandrinus *l. 1. Strom.* quò omninò intersit inter philosophiã cuiq; scholæ propriam, & eam quæ naturalis luminis esse dicimus, & sparsa apud omnes Græciæ sectas, nusquam pura invenitur. Cum hodie in Academiis passim Aristotelica doctrina, si non ipsã re, certè affectu & intentione magistrorum (ab hoc præceptore licet multivariam aberrantium) doceatur, sæpe optima ingenia hujus magisterii servitute ita premi videmus, ut Aristotelicum & Philosophicum pro synonymis habeant. Non movemur portentosis illis & insanis encomiis, quæ multi in caput Aristotelis congerunt, quæ
si in.

si infallibilis veritatis oraculi, omnes naturæ dotēs & quicquid
humani ingenii acies assequi potest, complexi, quin & ad illorum
numerum ipsum pertinere arbitremur, quos Apostolus docet
*ambulasse in vanitate mentis, occætos ratiocinationibus, alienos à vitâ
Dei per ignorantiam, quæ in ipsis est, per cæcitatem cordi sui, Epb. 4. 18.*
Neque tanti ejus Philosophia apud veteres æstimata est, quanti
nunc, utpote contra quam multæ leguntur non tantum Patrum
primitivæ ecclesiæ, sed & medii ac inferioris ævi scriptorum de-
clamationes, quas peculiari libello collegit Joh. Launoyus; mul-
toque plura ex Stoicis & Platonicis sententiis laudata apud illos
invenimus, quod cum Christianæ religionis regulis conveniat,
quàm ex peripateticorum scholâ. Non id agimus tamen,
ut Aristotelem manibus juventutis planè excutiamus, qui satis ex-
cussus est, dum in alienis & sat jejunis plerique detinentur com-
pendiis, sed ut ostendamus, non majorem illi quàm aliis Philoso-
phis gentiliū deberi auctoritatem, & quæ de corrigendâ ad The-
ologiæ normam Philosophiâ diximus, etiam de peripateticâ,
unde formata Scholasticorum ethica est, nos intellecta velle.
Augustum Philosophiæ nomen non Græciæ solius nec gentili-
um magistrorum ambitu, nedum arctis unius magistri cancel-
lis concluditur; naturæ lumen ut omnibus æquo jure patet ho-
minibus, ita alienæ voluntatis mancipium reddi non debet. Neque
est quod gratiæ & naturæ limites confundi metuas, si Chri-
stianus à Scripturâ didicerit qualiter ratiocinari oporteat, cum
in ethnicis magistris, ad quos ad veros naturalis luminis termi-
nis indagandos vulgò prolabuntur, æquè prona patrii moris &
gentilis superstitionis cum naturali honestate confusio, mul-
tòque inde nocentior error timeri possit.

§. 15. Leges divinæ, quæ ex S. Scripturis innotescunt, non
unius generis sunt, aliæ enim directò omnibus hominibus datæ
sunt, aliæ specialiter genti Hebrææ. Leges universales ibi quærere
oportet, ubi universalis quæritur vocatio, ideoque tum in commu-
nibus parentibus, Adamo & Noachò, unde omne hominum ge-
nus descendit, tum in promulgatione Novi Testamenti, & Aposto-
lorum scriptis, qui ad docendâs denuo omnes gentes mittebantur.
Præcepta sex Adamica & septimum Noachicum, quæ judæi enu-
merant

merant, carent certo in S. literis fundamento; esse tamen illis
præter impressam naturæ legē etiam alias externā sanctione datas,
quas ad posteros transferrent, constat non tantum ex sacrificiis ob-
latis, quæ procul dubio præceptum aliquod habuere, sed & ex lege
conjugii, ad quam provocat Christus *Marc. 10, 6. seq.* & vindicandi
homicidii, vetiti sanguinis &c. *Gen. 9, 4. 6.* Extiteret forsitan & ali-
quæ, quas ignoramus, sed quas procul dubio repetiisset & ad usum
revocasset Spiritus S. in S. literis, si nostra interesset illas scire.
Neq; illæ omnes necessariò perpetuam habent obligationem, qua-
rum memoria extat; quarum enim ratio cessat, ut sunt sacrificia
typum futuræ mundo hostiæ exprimentia, illas & ipsas per se cessa-
re oportet, nisi (quæ hic tamen nulla est) novâ legislatoris volunta-
te illas continuare constet, & sic etiam si quas fortè abrogatas esse
Apostoli testantur, ex voluntate legislatoris tantum ad tempus
datas esse oportet; de quibus singulis suo loco. In Novo Testamen-
to nullæ quidē vel à Christo vel ab Apostolis novæ leges datæ sunt,
sed legis Mosaicæ tamen occurrunt crebræ repetitiones, explica-
tiones & applicationes; quæ nec ipsæ omnes unius naturæ sunt.
Alia enim absolutè, alia pro certis circumstantiis, sive personarū,
sive rerū dicta sunt, ultra quas torqueri non debent: & de personis
quidam nota est regula, quòd quædam à Christo dicta sint Apo-
stolis quæ apostolis, quædam quæ doctoribus ecclesiæ, quæ-
dam quæ fidelibus. Quæ autem unumquodque sit, ex ipso
textu & naturâ rei dijudicandum est: nam si ita comparata res
est, ut non nisi in certi ordinis aut ætatis homines conveniat,
etiam illos solos ad eam obligari dicendum est, ubi autem æq;
in omnibus locum habet, nec quicquam limitat Scriptura S. neq;
nostrum est restrictiones aliquas adjicere, sed obligationem po-
tius universalem agnoscere.

S. 16. Leges Mosaicæ, quæ specialiter Hebræo populo latæ
sunt, etiam in triplici differentiâ esse, ut aliæ morales sint, aliæ
ceremoniales, aliæ politicæ, vulgatum est. Distinctio etiam ab
ipsâ re petitur, dum morales vocantur, quæ radican-
tur in lege honestatis naturalis, ceremoniales, quæ ad ritus cultus divini ty-
picos pertinent, politicæ, quæ occupantur in politicæ judicæ ad-
mini-

ministratiōe externā. Has cessare constat cum ipsā politiā, cuius
circumstantiis innexæ erant, illius generis omnia, postquam Chri-
stus ipse venit, cuius umbræ erant, nunc abrogata esse, Paulus
Col. 2, 16. seqq. & alibi docet; ista verò & naturalis ratio & repeti-
tio N. T. etiam ad nos pertinere comprobat. Sed & leges quæ-
dam Mosaicæ mixtam naturam habent, dum moralibus quandoq;
determinatio quædam arbitraria adicitur sive ceremonialis si-
ve merè forensis & politica, & ceremonialibus ac forensibus iti-
dem aliqva moralis ratio implicatur. In illis facile est rescindere
id, quod hodie locum non invenit: in his autem diligenti mentis
examine opus est, qualem ea res hodieqve in simili vel analo-
go quodam casu usum habere possit, ut actiones generali obli-
gationi subjectæ & ad certam rationem ex rerum circumstan-
tiis à nobis dirigendæ quàm optimè secundum voluntatem di-
vinam dirigantur. Ita v. g. eleemosynarum distributio, qua-
rum quantitas à nobis determinanda est, optimè determinatur,
si quæ Judæis quondam in V. T. ad illarum mensuram pertinen-
tia leguntur præcepta, ad animum revocemus. &c.

§. 17. Eandem quoque utilitatem præstant nobis exempla
sanctorum in S. literis enarrata, quæ intueri iubemur sapius,
Phil. 3, 17. 2. Thess 3, 9. Hebr. 13, 7. Jac. 5, 10. Ec. Christi quidem
vita omnis nobis perpetua imitationis lex est, nisi quando præ-
stitit quod suo tantum tempore & personâ dignum erat; quod
iterum ex ipsa rei naturâ dijudicandum est: aliorum autem homi-
num ita intueri oportet exempla, ut ad legem divinam exami-
nemus, & quando inde fluunt, maximè verò cum in S. literis lau-
dantur, accipienda sunt, eum verò invenimus pro fragilitate hu-
manâ, quæ à lege Dei discrepant eiq; repugnant, quamvis disertè
non inveniuntur in S. codice improbata, inde abstinendum est.
Non enim virtutis tantum sed & vitiorum exempla in sanctorum
historiâ habemus.

§. 18. Principio hoc cognoscendi proprio non minùs quàm
objecto formali & fine differt Theologia moralis ab omnibus
aliis disciplinis practicis. Quamvis enim, quod ad principium
attinet, omnes debeant actiones hominum legi divinæ confor-

C

mi-

mittere regere, & ipsis quoque illarum cultoribus divina lex præscripta sit, quâ obligantur quisq; in artis suæ tractatione, ille tamen habitus, quo sui hanc obligationem cognoscunt, Theologicus est, non suis disciplinis proprius. Audiri enim ubique debet hæc practicarum disciplinarum regina, ejusq; quædam regula præsupponi, cum in aliis occupatus es, neque tamen illarum pars est, aut illas partes sui agnoscit. Quod ad objectum & finem attinet, videtur quidem civilis jurisprudentia cum Theologia morali coincidere, quam Tribonianus per *divinarum atq; humanarum rerum notitiam* definit, & quam etiam ad universalem justitiam, & justitiam primam contendere quidam Juri non abs re docent, cum de omnibus virtutibus leges possint soleantq; præscribi. Quod idem fortè & de politica valet, quæ cum jurisprudentiâ ita connexa est, ut alii illam hujus, alii hanc alius partem faciant. Sed differt omnino ratio formalis & in objecto & in fine harum disciplinarum, ne cum iis quæ Theologiæ morales sunt, coincidant. Agant sanè & de rebus divinis, & de actionibus lege divinâ præscriptis, sanctitatemque quandam seu justitiam universalem respiciant & intendant, agunt tamen de illis, & ad finem hunc suum respiciunt in aliquo minore gradu, nempe quatenus illa actionum rectitudo ad civilem societatem prodest: ad quam cum non opus sit summo illo sanctitatis apice, quem sibi Theologia moralis semper præfixum habet, neque tali ejus conatu atque studio, qualem nostra disciplina promovet, palam est quòd nec in illis multùm occupentur, quæ hic sigillatim discutuntur. Quæ verò assumunt à Theologia morali non ut & ipsæ explicent, assumunt, sed ut explicata promoveant, illorumque observationem novis fulciant sepimentis, si rectè officio funguntur. Inde fit, ut jurisprudentia ac politica judicem, principem, consiliarum magis instituant, Theologia moralis verò, animos magis singulorum civium: illæ doceant vel sententiam inter partes dicere, vel obruentes cogere aut mulcire, hæc verò ut quisque non tam alieni quàm sui facti, suæq; de quâ disceptat causæ, sicut ejus apud se sibi conscius est, iudex esse debeat. Deinde cum ad societatem civilem commodè re-
gendâ

gendam plura requirantur, quam quæ divinis legibus determinata sunt, etiam in pluribus quæstionibus politicos & JCtos occupari necesse est, quam quarum in Theologo morali notitia requiritur.

§. 18. Enata autem est nostro seculo, divisarum disciplinarum ferace, peculiaris quædam disciplina, quam *juris naturæ & gentium* appellant, Grotii præcipue, ut videtur, æmulatione provocata, qui quamvis opus suum magnam partem Theologis moralibus pontificiorum debeat, quorum disputationes pro singulari quâ pollebat eruditione Philologicâ, multis historiarum exemplis illustravit, quia tamen Politicorum & JCtorum usui insigniter id accommodaverat, peculiarem ipsis Philosophiam scripsisse videbatur. Si fertiliores rerum fuissent libelli ethici, qui in scholis terebantur, non tantam fortè reperisset nova disciplina sui admirationem. Nihil enim in illâ, quatenus jus naturæ persequitur, invenimus, quod non conveniat ethicæ seu Theologiæ morali, nisi illud fortè, quod infra hujus dignitatem sit, regulas generales justitiæ commutativæ & distributivæ ad varios quæstus & aucupia hominum nimis sollicitè applicare, quas JCtorum partes in opere illo quandoque arripuit Grotius, et qui in illum comæntati sunt. Gentium jus quid sit, disputant, non malè tamen sequimur hypothesein Grotii, si de pactis quibusdam sive expresse sive tacite inter gentes erectis id explicemus, quorum observantiâ illis mutuo jus peperit. Illorum verò enarratio si peculiaris disciplinæ materiam facere potest, non invidemus illi nomen. Interim nostrum putamus, pleraque illa, quæ in ejus nominis libris hæctenus tractantur, nostræ huic disciplinæ non erepta velle.

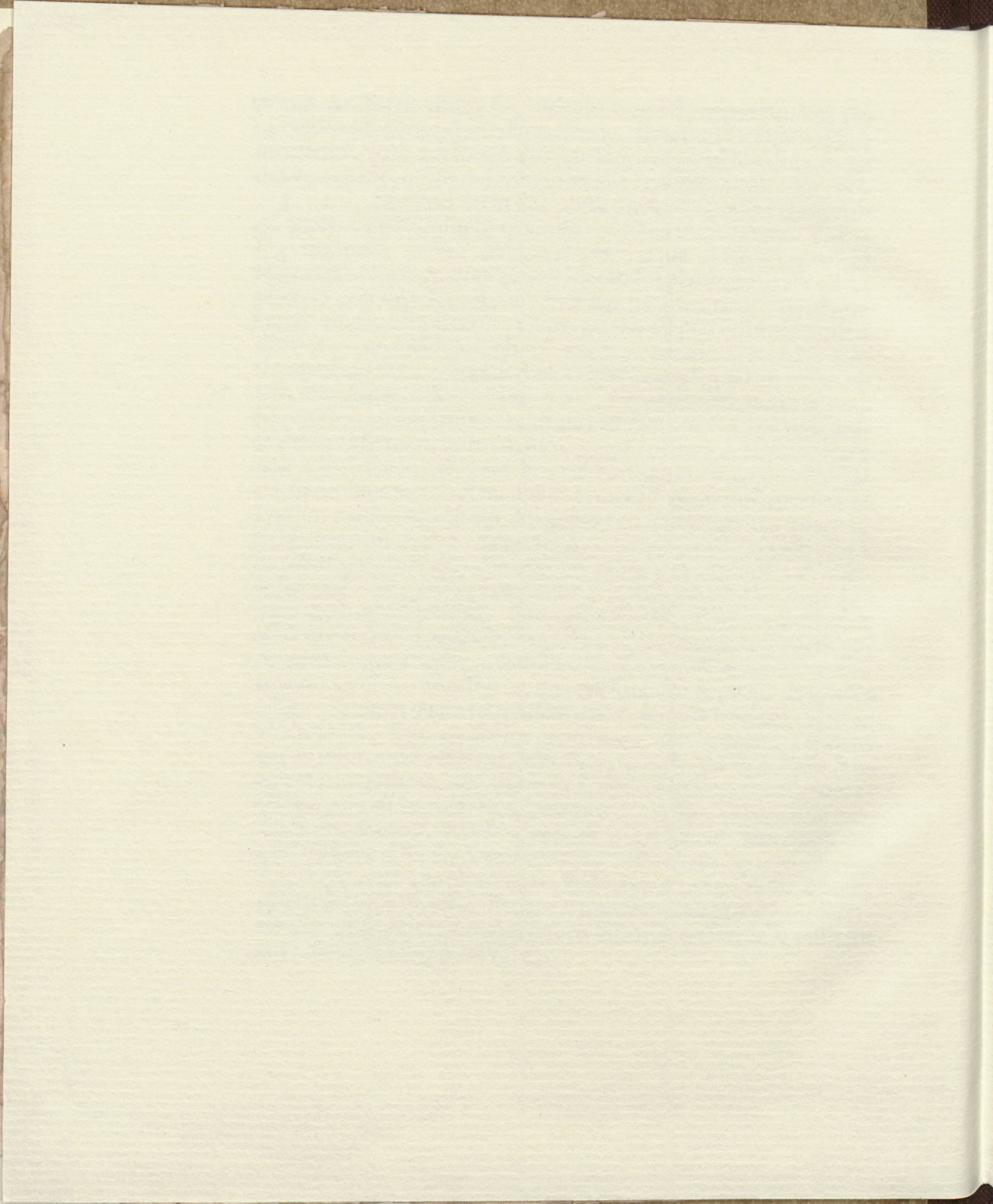
§. 19. Pertinet autem Theologia moralis ad omnes omnino homines & idonei ejus auditores sunt, qui Spiritui S. non repugnant malitiosâ proterviâ, sive juvenes sive senes *Prov. 1, 4. seq.* & eò magis pueri ac adolescentes, quò magis illi plerumque flexiles sunt, nec dum ad malitiam animum obfirmarunt. Ita & juventutem ad eam audiendam advocat Salomo passim, & Johannes *1. ep. 2, 17, seq.* Aliud quòd Græcis quibusdam philosophis & im-

pri-

primis Aristoteli visum sit, mirum non est, utpotè quibus vera methodus verumq; medium deerat, timorem Dei hominibus incutiendi, quiq; ipsi longè alio fine atq; animo ad has disputationes veniebant, quàm qui convincendis juvenum animis par erat.

§. 20. Methodum in disciplinis practicis commendant vulgò analyticam Philosophi quamvis vix usquã purè servant. Theologi nostrates in hac disciplinã plerumque ordinem decalogi sequuntur. Nobis quidem omnis methodus placet, quæ talis est, ut præcedentia sine sequentibus intelligi possint, neq; confusione rerum animi distrahantur, visum tamen est pro instituto nostro illam sequi, quæ à Philosophorũ regulã non multum recedit. Mathematicam demonstrandi methodum nuperè quidam in moralem disciplinam inferre laborarunt, & imprimis famosus ac post hominum memoriam audacissimus atheismi doctor Spinoza, nullã aliã in re felicitior, quàm ut suo exemplo ostenderet, quantopere cuiusvis insanix involvendæ hoc pallium aptum sit, atque adeò vana sit de illius methodi infallibili evidentiã communis persuasio. Etenim mathematicarum disciplinarum & imprimis geometriæ evidentiã non ab illo, quo utuntur, proponendi modo, sed à sensibus pendet oculorum, quibus pictura ita objicitur, ut institutio nullã æquivocatione ludere possit, quæ plerorumque aliàs errorum mater est. Schemata illa ubi absunt, æquè facilè, imò faciliùs inter operosas tautologias (quarum necessitatem geometris imperat figurarum difficultas) decipit & decipitur terminorum abusu demonstrator, quàm si simplice & plano stylo usus esset. Interim quamvis mathematicæ demonstrationes sint evidentiore, dum in oculos incurrunt, nihilo tamen veriores aut firmiores sunt ethcis, ubi ex veris rectisque principiis feliciores conclusiones dari, quàm ex falsis Hobbesiani & alii geometricæ methodi laudatores se putarunt invenisse, experientia meditantem docebit. Applicatio quidem regularum moralium ad praxim sæpe difficilis & ambigua est, sed in eã re neque mathematici habent, de quo glorientur, quibus non minor difficultas est, rectè in quavis materiã struere triangulum, aut potentiam determinare hypothensæ, quàm ethcis justos in quovis casu castitatis aut justitiæ terminos servare.

gendam plura requirantur, quam quae divinis le-
nata sunt, etiam in pluribus quaestionibus po-
occupari necesse est, quam quarum in Theolo-
gicis requiritur.

§. 18. Enata autem est nostro seculo, di-
narum ferace, peculiaris quaedam disciplina, quae
& gentium appellant, Grotii praecipue, ut videtur
provocata, qui quamvis opus suum magnam pa-
moralibus pontificiorum debeat, quorum di-
singulari qua pollebat eruditione Philologica, mu-
exemplis illustravit, quia tamen Politicorum & Ju-
significanter id accommodaverat, peculiarem ipsis Ph-
philosophiae videbatur. Si fertiliores rerum fuissent libe-
scholis terebantur, non tantam forte reperisse
sui admirationem. Nihil enim in illa, quatenus
sequitur, invenimus, quod non conveniat ethi-
cae morali, nisi illud forte, quod infra huius digni-
tas generales justitiae commutativae & distributi-
vae & aucupia hominum nimis sollicitè applicare
partes in opere illo quandoque arripuit Grotii
commentari sunt. Gentium jus quid sit, disputant,
sequimur hypothesin Grotii, si de pactis quibus
se sive tacite inter gentes erectis id explicemus
servantiam illis mutuo jus peperit. Illorum vero en-
liaris disciplinae materiam facere potest, non in-
men. Interim nostrum putamus, pleraque
nominis libris hactenus tractantur, nostrae huius
erepta velle.

§. 19. Pertinet autem Theologia moralis a-
no homines & idonei ejus auditores sunt, qui
repugnant malitiosa protervia, sive juvenes sive
senes, & eò magis pueri ac adolescentes, quò magis
flexiles sunt, nec dum ad malitiam animum ob-
juventutem ad eam audiendam advocat Salomo
Proverbia 1. ep. 217. seq. Aliud quòd Graecis quibusdam p-

